

SİNEMA VE TELEVİZYONDA TEKNOLOJİNİN ÖNEMİ

A. Şükrü Künüçen*

“Yeni makineler veya teknikler yalnızca yeni bir ürün değil, aynı zamanda taze, yaratıcı düşünceler için birer kaynaktır.”**

ÖZET

Teknolojinin gündelik yaşamımızda olduğu gibi sanat alanında da önemli bir yeri vardır. Teknolojik aletler her şeyden önce fiziki katkılarıyla yapımların ortaya çıkmasına aracılık ederler. Bu temel işlevin yanı sıra alet kullanımı yapılan işi kolaylaştırma, çabuklaştırma, yaratıcılığa olanak tanıma, niteliği artırma, estetik yapıyı kurma, harcamalarda tasarruf sağlama gibi çeşitli kazanımlar sağlar.

Görüntü sanatları teknolojinin varlığı üzerine kuruludur. Sinema ve televizyon yaratıcı bir uygulamayı gerektirir ve bu yaratıcı uygulamada teknoloji önemli bir rol oynar. Sinema ve televizyon alanındaki teknolojik gelişmeler bu araçların çalışma biçimlerinde önemli değişikliklere yol açarak yeni anlatım biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Yapımların gerek çekim gerekse kurgulanma sürecinde devreye giren teknolojik aletler bir yandan yapımların biçimi üzerinde etkili olurken diğer yandan da bu biçimle içerik/anlam üzerinde çeşitli etkilere yol açmaktadır.

Anahtar sözcükler: Teknoloji, sinema-televizyon, teknolojik gelişme, teknolojik aletler, sanat, yapımlar, anlatım biçimleri.

THE IMPORTANCE OF TECHNOLOGY IN CINEMA AND TELEVISION

ABSTRACT

Technology also has an importance in arts as it has in our daily lifes. First of all, technological tools helps physical contribution in productions to be made. Also with this main function, tools makes the process of production easier, quicker, more creative, qualified, aesthetical and less cheap.

Visual arts are based on the existance of the technology. Cinema and television requires a creative application and this technology plays an important role on this creative application. Technological developments in cinema and television leads to important differences in tools' principal of work and this developments have created new ways of narration. The technological tools help us during the shooting and editing process have importance on the styles of production and also leads to different effects on the content/meaning of the style.

Keywords: Technology, cinema and television, technological development, technological tools, arts, production, narration forms.

GİRİŞ

Teknoloji gerek gündelik yaşamımızda gerekse sanat yapıtlarının üretim sürecinde önemli bir yere sahiptir. Sanat bir anlamda, duygu ve düşüncelerin aktarma yöntemi olarak tanımlanabilir. Bu aktarma yönteminde aracı olan teknik, sanat ürünlerinin oluşumunda sanatın türüne bağlı olarak az ya da çok ama, önemli bir rol oynar. Özellikle uygulamalı sanatlar teknolojik gelişmelere çok daha bağımlıdır.

Tarihi süreç içinde sanatın gelişmesi maddi ve teknik olanaklara bağlı oldu. Sanat öznel, yaratıcı bir uygulamayı gerektirir ve sanatı yapan da budur. Sanatta yaratıcı uygulama, sanatçının düşüncesinden başlayıp teknik ve anlatım diline ilişkin süreçleri içerir. İnsanlık tarihine baktığımızda sanatsal yaratımın alet olmadan ortaya çıkmadığını ve sanat eseri değerini kazanmadığını görürüz. Örneğin, ilk insanlar teknolojik gelişmeler sayesinde maddi işlemeyi başarmış ve bu da yeni sanat ürünlerinin doğmasına yol açmıştır. Sanat temel

* Yrd. Doç. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi

** Toffler (1981: 33).

olarak düşünsel bir iş, ancak maddeye çevrilirken malzeme ve teknik istiyor.

Teknolojinin yaşamımızdaki rolünden söz edildiğinde, çoğumuz genellikle neyin ima edildiğini anlarız. Ancak, teknolojiye yüklediğimiz bu anlam, teknolojinin teknikle adeta özdeşleşmiş anlamına daha yakındır ve bu genel anlam teknolojinin düşünsel ve estetik boyutunu gözden kaçırmamıza neden olabilir. Teknolojik araçlar bir taraftan üretimde sağladıkları kolaylıklar nedeniyle sorunlara çeşitli çözümler getirirken diğer taraftan da insanlara yaratıcılıkları, düşünce yöntemleri konusunda büyük olanaklar sağlarlar. Böylelikle sanat alanındaki teknolojik gelişmelerle sanat dallarında yeni anlatım biçimleri ortaya çıktı ve sanat, teknolojiyi bünyesine katarak yapının biçim ve içeriğinde değişikliklere yol açtı.

Sinema ve televizyon yapımları insan gücü, teknolojik malzeme ve organizasyon öğelerinin bir araya gelmesiyle oluşur. Bu temel öğelerden biri olan teknolojik malzeme öncelikle sinema-televizyon yapımlarının fiziki olarak ortaya çıkmasında temel bir rol oynar.

Örneğin bir televizyon kamerası elektronik donanımıyla görüntüyü oluştururken video band kamera tarafından oluşturulan görüntünün saklanması, video gösterciler video band üzerine saptanan görüntünün izlenebilmesini sağlarlar. Ancak teknolojinin sinema ve televizyondaki rolü, yapımları fiziki olarak ortaya çıkarma, yapılan işi kolaylaştırma, yeni teknolojilere zemin oluşturma gibi yalnızca maddi unsurlarla sınırlandırılmaz.

Bunların yanı sıra teknolojinin yaratıcılığa geniş olanaklar sağlayarak, yapımların estetik yapısını güçlendirerek ve anlatım dili üzerinde etkili olarak sinema ve televizyon yapımlarında önemli bir rolü vardır. Teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklar sanat ürünlerinin üretim biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Teknoloji, bir neden olarak bir yandan teknik katkılarıyla sanat ürününün biçimi üzerinde etkili olurken diğer yandan da bu biçimle içerik/anlam üzerinde yol açtığı çeşitli etkilere sahiptir. Bu nedenle çalışmamızda, teknolojik araç-gereçlerin sinema ve televizyon yapımlarında ortaya çıkardığı sonuçlara başka bir deyişle, “neden” ve “sonuç” kavramlarına teknoloji ile

sinema ve televizyon arasındaki ilişki açısından bakmaya çalışacağız.

TEKNOLOJİ KAVRAMI VE GÖRÜNTÜ SANATLARI

Teknoloji sözcüğü genel olarak, bir endüstri dalıyla ilgili yapım yöntemlerinin, araçlarının ve süreçlerinin incelenmesini içeren bir kavram. Teknoloji sözcüğünün kökeninde yer alan teknik, temel olarak alet yapma ve alet kullanılarak bir şey yapma, üretme anlamında kullanılıyor. Dolayısıyla “alet” sözcüğü teknoloji kavramı içinde ayrı bir önem kazanıyor.

İnsanoğlu başlangıcından bugüne doğayla olan ilişkisini kendi lehine geliştirmenin, hayatını daha rahat ve daha kolay sürdürebilmenin yollarını aramıştır. Tüm düşünce gücünü bu yönde yoğunlaştıran insan, öncelikle yaşamını sürdürebilmek ve hayatını daha da kolaylaştırmak için çeşitli aletler geliştirmiş ve bunları kullanmıştır. Bu nedenle insanların alet yapmaya başlamasıyla teknoloji tarihinin de başladığını söyleyebiliriz. Sonuçta insanın doğa ile mücadelesi araç, gereç ve bilgi olarak teknolojiyi üretmiştir. Teknolojik aletler insan düşüncesinin gelişimi sonucu ortaya çıkmıştır. İnsan bu aletleri geliştirdikçe kendi becerisi de gelişmiş, kendi becerisinin gelişmesi de yeni aletlerin gelişmesine yol açmıştır. Başka bir deyişle, insan düşüncesinin gelişimi çeşitli araçların üretilmesini sağlamış, üretilen araçlar da insanın düşünme kapasitesini geliştirerek onlara yeni ufuklar açmış, insanların düşünce alanlarını genişletmiştir. Başlangıçtan günümüze teknoloji ve düşünce bu şekilde birbirlerini etkileyerek, destekleyerek gelişmeye devam etmiş ve pek çok soruna yeni çözümler üretilebilmiştir.

Toffler (1981:31) teknolojinin kendi kendisiyle beslendiğini ve teknolojinin daha çok teknolojiyi olanaklı kıldığını ve yenilik sürecine göz atarsak bunu göreceğimizi söyler. Ona göre teknolojik yenilik, birbirlerini güçlendiren bir çember biçimindeki üç evreden oluşur. İlk olarak yaratıcı, uygulanabilir düşünce vardır. İkinci evre, birincinin pratik olarak uygulanmasıdır. Üçüncü evreyse, uygulamanın topluma yayılmasıyla oluşur. Teknolojinin yayılması, yeni düşünceler doğurup, yeni yaratıcı düşünceye olanak sağladığı zaman süreç tamamlanır,

çember kapanır. Zamanımızda, bu çemberi oluşturan evrelerin arasındaki süre kısalmaktadır.

Sanatın ayırıcı özelliklerinden biri, onun günlük, basit ve sıradan şeylerin üstünde olmasıdır. Yani sanat, bir şeyi 'özel' kılmaktır. Bir şeyin özel hale getirilerek bir sanat ürünü olabilmesi için önce belirginleşerek farklılaşması ve yeniden yorumlanmış olması gerekir. Bir nesnenin, kişinin, olgunun farklı biçimlerde görselleştirilmesinin farklı görüntüleri ortaya çıkarılması farklı algılama ve estetik doyumlara neden olacaktır. Aksi halde her gün karşılaştığımız sıradan nesnelere fotoğraf sanatının örnekleri olarak sanat galerilerinde yer alamazdı. Burada belirleyici olan şey, görüntüye konu olan nesnelere sanat eseri olarak yansıtılma biçimleri, başka bir deyişle görüntünün oluşturulma biçimleridir. Bir şeyin özel kılınarak bir sanat ürünü haline dönüşmesinde teknolojik aletler önemli bir rol üstlenirler. Sanatçının zihninde tasarladıklarını gerçekleştirebilmesi yani, görüntülerini istediği gibi biçimlendirebilmesi için kullanılan teknolojik araç-gereçlerle zihin arasındaki koordinasyonun sağlanmasına aracılık eder.

Sinema, televizyon, fotoğraf gibi görsel sanatların temel malzemesi "görüntü"dür. Diğer sanatlarda olduğu gibi sinema-televizyonun da yapımını oluştururken en temel isteği izleyiciyi etkilemektir. Mesajını en etkili bir biçimde aktarma çabasında olan sanatçı bu amacını görüntüler aracılığı ile gerçekleştirmeye çalışır. Görüntüler ise teknolojik aletler tarafından üretilirler. Vilém Fluser'in (1994:20) belirttiği gibi:

"Aletler, üretim süreci içerisinde, nesnelere doğada bulunduğu konumdan alarak, bizim bulunduğumuz yaşam düzeyine ulaştırırlar. Bunu yaparken de, sürece tabi olan nesnenin özgün biçimini değiştirerek (in-form) yeni bir biçime dönüştürürler. Kısaca aletlerin nesnelere biçimini değiştirdiğini söyleyebiliriz. Yeni biçime kavuşan nesnelere artık doğallıklarını yitirerek, kültürel nesne durumuna dönüşürler".

Zaman içinde iletişim teknolojisindeki gelişmeler iletişimin içeriğini ve niteliğini de değiştirmiştir. Teknolojik gelişmeler sayesinde sinema

ve televizyon dünyasına her geçen gün yeni teknolojik aletlerin katılmasıyla bu iletişim araçları yeni bir yapıya kavuşmuş, etkileri farklılaşmıştır. Teknolojik gelişmelerle içeriğin aktarma teknikleri ve biçimleri de değişmiştir.

Sinema, televizyon ve fotoğraf sanatında teknolojik aletler aracılığı ile kameranın önündeki varlıklar, olgular değiştirilip onlara başka biçimler verilebildiği için teknolojik aletler sanatçıya görünen üzerinde kontrol sağlama, onları kendi istek ve amacına göre yeniden yaratabilme olanağını vermiştir. Doğadaki varlıkların, olayların fotoğrafik görüntüler haline dönüştürülme sürecinde devreye giren teknolojik aletler biçimsel bir değişikliğe yol açarken bu değişikliğe bağlı olarak da izleyiciye yeni iletiler sunarlar, değişik doyumlar sağlarlar.

Monaco'ya (2002: 69-72) göre bütün sanat dalları yalnızca toplumun siyaseti, felsefesi ya da ekonomisi tarafından değil, aynı zamanda teknolojisi tarafından da biçimlendirilir. Bu ilişkinin her zaman açık olmadığını ve bazen teknolojik gelişmeler sanatın estetik sisteminde değişikliğe neden olabileceğini, bazen de estetik sistemlerin yeni bir teknolojiyi gerektirebileceğini söyleyen yazar, sanatsal dürtüler teknoloji aracılığıyla dışa vurulana dek sanat eserinden söz edilemeyeceğini vurgular. Ona göre: Matbaa makinesi olmasaydı roman asla ortaya çıkamazdı. Tiyatro yeni ışıklandırma tekniklerinin ortaya çıkması ve dolayısıyla da iç mekânlarda ark ışıklarının önünde tiyatro yapmanın olanaklı hale gelmesiyle çok radikal bir biçimde değişmiştir. Yağlıboyanın bulunuşu ressamalara kendilerini ifade etmede eşsiz bir çeşitlilik sağlamıştır ama yağlıboya bulunmasaydı, ressamlar yine de resim yaparlardı. Modern anlayış, sanat ile teknoloji arasında uzlaşmaz bir çelişki olduğunu iddia etse de, bu iki alan arasında çok yakın bir ilişki vardır ve az bulunur bir dahi olan Leonardo da Vinci bu iki alanı birbiriyle çok iyi uyuşturarak eserler vermiştir. Endüstri çağının başlı başına büyük sanatsal katkısı olan kayıt sanatları -film, ses kaydı ve fotoğraf- karmaşık, olağanüstü ve oldukça gelişkin bir teknolojiye göbekten bağlıdır. Hiç kimse film yapımının bilimsel ve sistematik süreçleri konusunda yeterli bilgi sahibi olmadan, bunların etkilerini anlayacağı konusunda umuda kapılmamalıdır.

Monaco'nun yukarıda yer alan "kayıt sanatları gelişkin bir teknolojiye göbekten bağlıdır" sözü kuşkusuz televizyon için de geçerlidir. Teknolojik gelişmeler sonucu televizyon ortaya çıkmış ve zaman içinde oldukça karmaşık bir teknolojinin kullanıldığı bir alan haline gelmiştir. Günümüzde sinema ve televizyon teknolojileri birbirlerini destekleyerek yakın bir işbirliği içinde gelişimini sürdürmektedir.

19. yüzyılın başlarında üretici güçlerin gelişiminin fotoğrafik tekniğin yaratılmasını sağlaması aynı zamanda sinema tekniğinin de kaynağını oluşturdu. Teknik, sinema üretiminin temelidir. Sinematografik sanat oldukça karmaşık bir süreci içerir. Çağdaş sinema, sanatın yalnızca özel bir dalı değil aynı zamanda endüstrinin de bir dalıdır ve kendine özgü bir tabanda gelişmiştir (Nilsen 1959: 7).

Fotoğrafa bağlı olarak gelişen ve teknik aracılığı ile görüntülerin ve seslerin kaydedilmesi olan sinema 19. yüzyılın en önemli gelişmelerden biri olarak kabul edilir. Sinema, teknoloji çağının bir aracı olarak doğmuştur. Neale'in (1985: 1) da vurguladığı gibi;

"Sinemanın varlığı fotoğraf, kamera, projeksiyon, ses kaydı gibi belirli teknolojilerin varlığı üzerine kuruludur. Sinema da bu teknolojilerden ayrı düşünülemez. Onun etkileri, süreci, gelişmesi yalnızca varoluşuyla açıklanamaz. Sinema karmaşık bir olgudur. Bir endüstridir ve ekonomik belirleyicileri de içerir. Sinema aynı zamanda Metz'in sözleriyle 'mental makine'dir anlamlar ve zevklerin üretimi için bir aygıttır ve estetik stratejiler ve psikolojik süreçler içerir. Teknoloji gerekli bir faktör olarak bu iki aşamada da bulunur".

Teknoloji öncesi çağda insanoğlu bir bakıma kendi fiziksel yetenekleriyle sınırlıydı. Örneğin bir müzisyen kendi *sound*'unu kendi çalarak ya da söyleyerek yaratıyordu. Ressam gerçek görüntüleri yakalayabilmek ya da algılayabilmek için tamamen kendi gözüne bağlıydı. Doğrudan fiziksel sanatlar içinde yer almayan romancılar ve şairler de bir olayı ya da bir karakteri tanımlamada kendi gözlem güçleriyle sınırlıydı. Oysa ses ve görüntü teknolojisindeki gelişmeler bize, ses ve görüntüleri kaydedip, doğrudan herhangi bir sanatçının kişilik ya da

yeteneğinin zorunlu müdahalesi olmadan bunları gözleyiciye iletebilme olanağı sunuyor. Bu sayede yazılı dilin gelişimine eşit olan yeni bir iletişim kanalı açılmış oldu (Monaco 2002: 72-73).

Vurgulanmaya çalışıldığı gibi, sinema sanatını diğer sanat dallarından ayıran en önemli özelliklerden biri, film yapımlarında kullanılan teknolojik araç-gereç ve malzemelerdir. Bu nedenle çoğu sanat dalının ortaya çıkışı neredeyse insanlık tarihine dayandığı halde sinema ancak 19. yüzyılda ortaya çıkabilmiştir. Kuşkusuz, sinema gibi televizyon da teknolojik gelişim sürecinin ürünüdür.

GERÇEĞİN YENİDEN ÜRETİMİNDE "ALET"İN ROLÜ

İnsanın doğadaki varlıkları bir yüzey üzerinde saptama çabaları önceleri temelde gerçeği taklit etmeye dayanıyordu. Görüntünün elde edilışinden çok daha sonraları farklı amaçlarla sanatsal ve estetik kaygıların peşine düşen sanatçılar tekniğin olanaklarıyla gerçeğin yeniden üretimi sürecinde yapıtlarına yeni biçimler, yeni anlamlar kazandırdılar. Fotoğrafın ortaya çıkışından bu yana bir kamera aracılığıyla elde edilen fotoğrafik görüntü ile görüntüye konu olan nesne arasındaki ilişki bir tartışma ve araştırma konusu olmuştur. Sanat yansıtmadır ancak, yansıtılan ve gerçekte olan aynı şey değildir.

"Gerçekliği yeniden üretebilme insanın eskiden beri aradığı bir yetenektir. Ancak insan, bir nesne ile onun görüntüsünün birbirinden tümüyle farklı iki şey olduğunun da çok eskiden bilincine varmıştır. Sanatın hareket alanının genişliği belki de bu bilinçte yatmaktadır. Ancak bu, sanatın gerçeği ona uygun biçimde yeniden üretme arayışının bulunmadığı anlamında alınmamalıdır. Tam aksine gerçek ile imgesi arasında yakınlık arayışı sanatın küçümsenmeyecek kanallarından birini oluşturmuştur. Fotoğraf tekniğinin bulunuşu bir çok insanın kafasında artık varolan bir gerçeğin sanat düzleminde nesnel olarak yeniden üretilebilmesi yolunda çok önemli bir aşamaya gelindiği düşüncesini doğurdu" (Özök 1984: 3).

Sanatta insanın, gerçeği, öznel deneyimler sonucu sahiplendiğini ifade eden Tarkovski'ye

(1992: 44) göre: “Sanat, sanatçının tüm dünya yasalarını sezgisel olarak yakalama arzusu şeklinde ortaya çıkar: Güzellik ve çirkinlik, insancılık ve acımasızlık, sonsuzluk ve sınırlılık. Bütün bunları sanatçı, “mutlak”ı yakalayan görüntüyü yaratma aşamasında kendine özgü bir tavırla yeniden şekillendirir”.

Sanatçının görüntüyü yeniden şekillendirme süreci sonunda bir yorum da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, Kılıç’ın belirttiği gibi, “ekranda görüntü, bir yönüyle hemen gerçekleşen, gerçeğe uygun, güncel ve doğaldır. Bir yönüyle de yapmacık, mesafeli, yapay ve yorumsaldır” (2000: 9). Bu konuda Ceylan da görüntünün, öznenin kendi dışındaki şeyler üzerinde kendi adına bir taraflılık kurma aracı olduğunu ve fotoğrafa dönüştürülmüş hiçbir görüntünün kendi yalın gerçeğine uygun olmayıp, daha çok yorumlama olduğunu söyler (1988: 15).

Kanburoğlu fotoğrafik görüntünün gerçekliği konusunda şunları söyler: Eğer fotoğrafın yaratılmasının tüm aşamalarında manipülasyon söz konusu oluyorsa, çeşitli objektifler ve filtrelerle, değişik müdahalelerle görüntünün değişerek duyarkata aktarılması söz konusuysa görünen gerçek ne kadar gerçektir? Fotoğraf, her ne kadar gerçeği tam manasıyla yansıtarak gerçekçi bir dil gibi gözükse de teknolojik gelişmeler bu dilin gerçekliğini değiştirebilir ve fotoğrafın gerçekliği tartışılabilir. Fotoğrafik görüntü, teknik süreci kapsamında içerdiği değişikliklerden ötürü her zaman bir “dönüşümdür (2003: 33-34).

Mitry, fotoğrafik bir görüntünün objektiften görülen gerçeğin “mekanik” bir yeniden üretimi olduğunu söyler. Kullanılan mercekler, aydınlatma, diyafram gibi teknik unsurlar bu görüntünün gerçeğin yorumlanmış bir biçimi olmasına neden olur (aktaran Zıllıoğlu 1981: 174). Berger’in (1988: 9) “Bir imge yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümüdür” dediği gibi sinema ve televizyonda yansıtılan gerçek, kullanılan teknoloji aracılığıyla yeniden üretilerek yansıtılan gerçektir ve bu gerçek yönetmenin isteğine göre değişik biçimlerde yorumlanabilir.

Diğer sanatlar gibi görüntü sanatları da yaratıcının sanatıdır. Sinema ve televizyonda teknolojik araçlarla yeniden üretilen dünyada sanat-

çının öznel yaklaşımıyla gerçeğin nesnel canlandırılışı söz konusudur. Sanatçının öznel süzgecinden geçenler sanatsal malzemeyi oluşturur ve bu malzemeyle daha sonra gerçeğin görüntüsünün bir yansıması olan dünya kurulur. Öğretim üyesi ve Ressam Ahmet Yeşil (2006) bir yazısında “Bir dünya kurdum, bilinen gerçek dünyanın içinde” der. Sinema ve televizyon da böyle bir dünya sunar izleyicisine. Kameranın önündeki gerçek dünya, görüntünün oluşturuluş sürecinde görüntü ve ses öğeleri aracılığıyla bir başka biçimde yeniden kurulur. Burada, fotoğrafik görüntünün oluşumunda sanatçının çeşitli yollarla kameraya ve kamera önündeki nesnelere müdahale konusu önem kazanmaktadır.

Karadağ, bir görüntünün sahip olduğu her biçim, aynı zamanda düşünceleri de yeni bir biçime kavuşturduğunu söyler. Ona göre, görüntüleri güçlü nesnelere haline getiren, bu nesnelere optik dönüşümler sonucunda yeni nitelikler kazanmış olmasıdır (2004: 30). Önceleri yalnızca görüntünün fiziki oluşum sürecindeki görüntü düzenlemesi, ışık, pozlandırma, netlik gibi biçimsel unsurlar bir görüntü için tartışma konusu olurken daha sonraları görüntülerin bir anlatım aracı olduğu konusu önem kazandı. Yaratıcı bir ifade aracı olan video sanatı ve onun teknolojisi arasındaki ilişki değerlendiren Marshall videonun sonsuz sayıda işlenebilen ve modellenebilen esnek bir ortam olması nedeniyle sanatçıların dikkatlerini sanat nesnesinden çok sanat eserinin üretim sürecine yöneltmeye başladıklarını söyler (aktaran Arnes 1995: 55-56). Yeniden üretilen görünümünün üretim sürecinde çeşitli teknolojik araçların katkısı onlara doğada ham olarak var olan görüntülerinden farklı biçimler, anlamlar kazandırmaktadır. Güngör’ün (1994: 10-11) ifade ettiği gibi:

“Sinema biçiminin temel malzemesi olarak kabul edilen görüntünün resimsel özelliklerinden gelen çizgi, şekil, ışık, gölge, ton, renk, leke, derinlik, ölçek, bakış açısı gibi değişkenlerine, zamana yayılan sinemanın devinimi ve görüntü teknolojisinden ödünç aldığı tüm optik, mekanik, kimyasal, elektronik değiştirme olanakları katılmakta ve bu değişkenleri sonsuz sayıda seçme ve düzenleme olanağı, gösterilen şeyin sonsuzca değiştirilebilmesine, dolayısıyla sinemada

gösterilen şeyden çok, onu gösterme biçiminin önem kazanmasına neden olmaktadır”.

SİNEMA-TELEVİZYONDA “NE ?” VE “NASIL ?”

Sinema ve televizyonda yalnızca “ne” anlatılacağı değil “nasıl” anlatılacağı da önemli bir konudur. Bir görüntünün “neyi” gösterdiği kadar “nasıl” gösterdiği hem biçim hem de içerik açısından önem taşır. Bir yönetmen ne çekeceğinin kararını verdikten sonra bunu nasıl çekeceği ve çektiklerini nasıl sunacağı konuları üzerinde yoğunlaşır. Sinema ve televizyonda çerçeveleme, kamera yüksekliği, çekim ölçüğü, özel efekt, aydınlatma, renk, optik kurallar, ses, kurgu gibi çeşitli öğeler bir yandan biçimi oluştururken diğer yandan bu biçimle bağlantılı olarak içeriği de etkilerler, oluştururlar. Diğer bir deyişle, bu öğeler içsel bir içeriğe de sahiptir ve her biçimin, biçimi oluşturan her bir öğenin içsel bir içeriği, sembolik anlamları vardır. Örneğin, özel bir aydınlatma biçimiyle ya da kamera açısıyla bir nesneyi, kişiyi önemsizleştirmek, dikkati ondan uzaklaştırmak veya tam tersi önem kazandırmak, varlık, zenginlik katmak, dikkati çekmek mümkündür. Benzer şekilde aydınlatmadan, objektiflerin optik özelliklerinden yararlanılarak nesnelere en alışılmadık, çarpıcı biçimlere sokmak, beklenmedik perspektifler oluşturmak, endişe, gerilim, korku, sıkıntı gibi duygular yaratmak mümkündür.

Sanat ürünlerinde biçim için, içeriğin bir dışıdır diyebiliriz. Bu nedenle günümüzde, sinema ve televizyonun biçimini ya da temel iletişim aracını meydana getiren görüntünün, yalnızca mesajın taşıyıcısı değil, kendisinin bir “mesaj” olduğu söylenebilmektedir. Fotoğrafik görüntü, belli bir içeriği aktaran bir anlatım aracıdır ve görüntü ve görüntünün aktardığı mesaj birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Her bir görüntü bir enformasyona, açıklayıcı niteliklere sahiptir. Bu nedenle, görüntü dili yalnızca estetik biçimle değil, yaratılan anlamla da bağlantılıdır. Ortaya konan eserin mesajı artık eserin biçimindedir. Güngör’ün deyişle, “biçim ne söylüyorsa yapının mesajı da artık odur” (1994: 12). Tarkovski (1992: 31) bu konuda “bir sanat eseri, her şart altında düşünceyle biçimin organik işbirliği demektir” der. Başarılı

bir sinema-televizyon yapımı için tekniğin aracı olduğu biçim ve içeriğin başarılı bir sentezidir diyebiliriz.

Anlaşılabileceği gibi, görüntünün oluşturulmuş biçimi yalnızca biçimi değil, görsel anlamı da oluşturmaktadır. Sanatçının biçimi yaratırken başvurduğu düzen, aslında kendi başına bir anlatım tarzıdır. Bu anlatım tarzı sanatçının düşündüklerini somut olarak başkalarına sunabilme şeklidir. Kameranın önündeki nesnelere görüntülerinin estetik bir boyut ve sanatçının yaratmak istediği anlamı kazanarak bir sanat eserinin parçaları haline gelmesi teknolojik malzemeyi ve bu malzemenin yetkin bir biçimde kullanılmasını gerektirir.

Sinema televizyon yapımları düşünce aşamasından yapımların gösterimine kadar oldukça karmaşık bir yapım sürecinden geçildikten sonra gerçekleşir. Yapım sürecinin değişik aşamalarının her birinde çeşitli değişkenler devreye girer ve sanatçının yapım sürecini daha fazla kontrol edebilmesi için bu değişkenlerle çeşitli müdahaleleri söz konusudur. Diğer bir deyişle, bir konunun görselleştirme ve görüntüleme sürecinin her aşamasındaki seçim ve düzenleme eylemi sanatsal yaratımın bir gereğidir. Sanatçı doğal olarak en ilgi çekici görselliği yaratma çabası içindedir. Görüntüsel yaratım, yaratıcı düşüncenin mesajını izleyiciye en iyi ifade edecek görüntülerin oluşturulmasıdır. Görüntüler ve sesler aracılığıyla perdede ya da ekranda sunulanların gerek çekim sürecinde gerekse çekim sonrası süreçte çeşitli öğeler için yapılan seçim ve müdahalelerin perdeye/ekrana yansıyan yapım üzerinde önemli etkileri vardır. Çeşitli değişkenler aracılığıyla yapılan müdahalelerde teknoloji, sanatçının düşünce ve duygu dünyasını yeniden düzenlemesi için vazgeçilmez araçlar sunar. Sinema televizyon yapımlarının üretim sürecinde devreye giren kameralar, kamera sehpa-ları, objektifler, filitreler, ışık sistemleri, ses malzemeleri, kayıt-kurgu cihazları, özel efekt cihazları, laboratuvar sistemleri gibi çok sayıda ve türde teknolojik araç yapımın biçimlenişinde önemli rol oynar. Söz konusu araçlarla yapılan müdahaleler kameranın önündeki konuyu çıplak gözle görüldüğünden farklı bir hale getirmektedir. Örneğin özel efekt tekniklerindeki gelişmelerle görüntünün bir bölümünün özel yöntemlerle büyütülerek konunun daha

açık bir şekilde sunulması ya da yavaşlatılmış hareket gibi teknik yöntemlerle çıplak gözle algılanması zor konuların çarpıcı bir biçimde vurgulanarak izleyicinin dikkatinin çekilmesi gibi uygulanan bu tür tekniklerle gösterme biçimleri olayın dramatik içeriğini kuvvetlendirmekte ve izleyici üzerindeki etkisini arttırmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin ürünü olan araç gereçler sinema ve televizyon alanına çeşitli kolaylıklar sağlamış, işi çabuklaştırmış, yaratıcılığa olanak tanımış, yeni anlatım biçimleri getirmiş ve tüm bunlar aşağıda bazı örneklerle açıklanmaya çalışılacağı gibi hem estetik yapıyı kurmanın hem de içeriğin ifadesinin diğer bir deyişle sinemasal anlatımın yolları olmuştur.

Kameranın hızı yönetmenler için yararlı olabilecek bir dizi değişkeni devreye sokar ve bu alanda sinema en önemli bilimsel uygulamalara ulaşır. Göstericinin hızının sabit olduğunu kabul edersek, kameranın hızının değişmesi sonucu, paha biçilmez değerdeki yavaş çekim, hızlı çekim ve aşırı hızlı çekim gibi teknikleri kullanabiliriz. O halde film insan gözünün göremediği doğal olguları gösteren, teleskop ve mikroskobun uzama uyguladığını, benzer biçimde zamana uygulayabilen araçtır. Yavaş çekim, hızlı çekim ve aşırı hızlı çekim görüntüsü, tıpkı mikroskop ve teleskopun algılama konusundaki bizlere ya çok küçük ya da çok uzaktaki bir olguyu ya da nesneyi göstermesi gibi, çok hızlı ya da çok yavaş gelişen olayları ayrıntılarıyla bize sunar. Bilimsel bir araç olan sinema yalnızca zaman olgusunun geniş bir alanını çözümlenemeye olanak sağladığı için değil, aynı zamanda gerçekliğin nesnel kaydedilmesi olarak da büyük bir öneme sahiptir. Antropoloji, psikoloji, toplumbilim, doğa araştırmaları, zooloji, hatta botanik gibi bilim dalları sinemanın keşfiyle devrim geçirmişlerdir. Daha da ötesi ham filmler, gözlerimizin algıladığı renkler ve duyarlılıkların oldukça sınırlı alanının dışındaki tayf alanlarına duyarlı hale getirilebilir. Kızılötesi ve diğer benzer görüntüleme tipleri, bugüne kadar algı gücümüzün ötesinde kalmış, “görsel” malzemeyi açığa vurur. Film kameralarının değişen hızlarının bilimsel gerçekleri olduğu kadar şiirsel gerçekleri de ortaya çıkardığını kavramak için aslında bilimsel amaçlarla yapılan yavaş ya da hızlı çekim filmlerini pek çok kez izlemek gerekmi-

yor. Sinemanın ilk dönemine ait filmlerin hızlandırılmış gösteriminin komik değeri herkesçe bilinen bir gerçekken, yavaş çekim aşk sahneleri çağdaş sinemanın en eski klişelerinden biri olmuşsa, aşırı yavaş hareketli patlamaların (örneğin Antonioni'nin *Zabriskie Point*'inin final sekansı, 1969) maddi dünyanın senfonik ayınlar gibi algılanması da bir gerçektir. Aynı durum, çiçeğin açarak güneşin yaşam veren ışınlarını aradığı sürenin ve bu sürenin oldukça çarpıcı olan doğal koreografisinin 30 saniyelik çekim süresine sıkıştırıldığı aşırı hızlı çekilmiş çiçek sekansları için de geçerlidir (Monaco 2002: 94-95).

İlk mikrofonlar ancak çok yakınlarındaki sesi alabiliyordu. Mikrofonların duyarlılığının az olması oyuncuların mikrofonların hemen yanında oyunlarını oynamak zorunda bırakıyordu. Bu durum da doğal olarak oyuncu hareketini sınırlandırıyordu. Buna ek olarak, sesin sinemaya girdiği ilk yıllarda sesli çekimlerde büyük ve hantal kameraların çalışma gürültüsünden kurtulmak için kameraların ses geçirmeyen kutular içinde bulunmaları kamerayı da hareketsizleştirmişti. Tüm bunlar sinema dilinde önemli bir öge olan hareketin kullanımını engelliyor ve durağan filmlere yol açıyordu. Bu alandaki teknolojik gelişmelerle kameraların boyutlarının küçülmesi, hafifleşmesi ve sessizleşmesi kameranın hareketine ve gelişmiş bir sesli çekim tekniğine yol açtı. Ayrıca, kameraların boyutlarının küçülmesi kamerayı özgürleştirerek stüdyo dışında da çekim yapma olanağını sağlamıştır. Bu da sinemacının dış çekimler yapmasına ve doğaya açılmasına yol açmıştır. Kameranın küçülerek hareketli hale gelmesiyle örneğin, bir çekimin dramatik içeriğini ifade etmek ve onu kuvvetlendirmek üzere bir kamera hareketinden yararlanılabilmektedir.

1950'lerin sonunda Arriflex firması Hollywood görüntü yönetmenlerinin tercih ettiği araçlar olarak daha küçük ve ağırlık açısından önemli ölçüde daha hafif olan yeni bir 35mm kamera geliştirilmiştir. Bu yeni kamera elde taşınabiliyordu ve kamera devriminde kolaylığa ve akıcılığa olanak sağlıyordu. Kamera artık ek mekanik teçhizattan kurtulmuş ve sonuç olarak daha kişisel bir araç haline gelmişti. 1960'ların başında Fransız Yeni Dalga Akımı, elle yapılan kamera devrimlerinin yeni dilini yaratmakla

dikkat çekti ve bu hafif kameralarla 1960'larda da, günümüzde de yaygın olan 'cinema verite' (sinema gerçek) belgesel sitili ortaya çıktı (Monaco 2002: 96-97).

Sinemamın ilk yıllarında film duyarlılıklarının çok az olması ve güçlü bir aydınlatma kaynağı olarak yalnızca güneşten yararlanılma zorunluluğu filmlerin dışarıda çekilmesini gerektiriyordu. Her ne kadar bir süre sonra stüdyoda çekimler yapılmaya başlansa da stüdyoların cam tavanından gelen güneş ışığı kolayca denetlenemiyordu. Zamanla çeşitli gereksinimlere cevap verecek yapay ışık kaynaklarının üretilmesi aydınlatmayı sinemada önemli bir öge haline getirdi. Örneğin geliştirilen aydınlatma araç ve teknikleri sayesinde ışık-gölgenin kontrolü yoluyla Alman Dışavurumcu sinemasında yeni bir görüntü tarzı yaratılmıştır. Güngör teknolojik bir buluş olarak Almanya'da "ark" ışığının kullanımının sinemadaki görüntü anlayışının kökten değişimine kaynaklık etmesinin ve çok kısa bir zaman içinde dünyada tanınan ve kabul gören bir estetiğin parçası haline gelmesinin, teknoloji ile sinema biçimi arasındaki doğrudan ilişkiyi gösteren önemli bir örnek olduğunu söyler (1994: 42).

Film duyarlıklarının arttırılması sinemacının az ışık altında da çalışabilmesini, neredeyse her koşulda ve her yerde film çekilebilmesini sağlamıştır. Benzer şekilde, televizyonda kamera tüplerinin yerine günümüzde CCD tekniğinin kullanımı sayesinde yayın kalitesinde taşınabilir elektronik kameralar üretilmiş ve kameranın ışığa karşı duyarlılığının artmasıyla elverişsiz ışık koşullarında bile teknik açıdan oldukça kaliteli görüntüler elde edilmesi mümkün olmuştur.

Objektif teknolojisindeki gelişmeler tıpkı film duyarlılıklarındaki gelişmeler gibi sinema-televizyonunun çalışmasını büyük ölçüde kolaylaştırmış, görüntünün niteliğini arttırmış, çok çeşitli görüş açılarının elde edilmesiyle konuya çok yakından ya da çok uzaktan bakılması anlatıma yeni olanaklar getirmiş ve izleyicide değişik duygular yaratma olanağını sağlamıştır.

Renkli filmin sinemada yerini alması teknolojik bir buluş olmanın yanı sıra sinema görüntüsünün ve anlatımının değişimine de yol açmıştır. Örneğin, renkler görüntü alanlarını kesin

olarak tanımlamaya yardımcı olur; çerçevenin bazı alanlarını vurgulamada, bazı nesnelere dikkati çekmede ya da bunların tersi durumda etkili olur. Rengin fiziksel algılanması dışında rengin öznel algılanması, renge bir anlam boyutu kazandırarak rengi kendisinden başka ve daha önemli bir şey haline getirmiştir. Renklerin öznel algılanması ya da diğer bir deyişle, duygularımız üzerindeki etkisi çeşitli bilimsel araştırmalara konu olmuştur. Renkler çeşitli duygusal iletiler için birer kod oluştururlar. Artık renk sanatçının elinde hem estetik bir öge, hem de bir ifade aracı olarak sinema ve televizyonda sanatçının yararlandığı önemli bir anlatım aracıdır.

Görüntü kayıt cihazları üretilmeden önce tüm televizyon yayınları canlı olarak yapılmakta idi. Film olarak çekilen programlar ise daha sonra elektronik ortama aktarılarak yayınlanmaktaydı. 1951 yılında kayıt cihazlarının üretimi elektronik görüntünün kaydının yapılabilmesi, kaydedilenlerin çoğaltılabilmesi, saklanması ve çok sayıda insana ulaştırılabilmesini sağladı. Görüntü kaydının en önemli avantajı, kaydedilen görüntüyü hemen izleyebilme, programda yapılan hataları düzeltme ve kurgu yapma olanağı vermesi oldu. Bu gelişmeler televizyonculara büyük bir özgürlük ve kolaylık getirmiş, programların kalitesini arttırmış aynı zamanda da para ve zaman tasarrufu sağlamıştır.

Yeni bir teknoloji olarak sesin sinemaya sesin girişiyle birlikte westernler, güldürüler, korku filmleri gibi bazı türler özellikle ses efektlerinin katkısıyla yeni bir boyut ve önem kazanırken yeni bir tür olarak ortaya çıkan müzikaller bir dönem beyazperdeyi egemenliği altına aldı. Ses aynı zamanda belgesel filmin gelişip yaygınlık kazanmasında doğrudan etkili oldu.

Televizyon teknolojisindeki hızlı gelişmeler elektronik görüntüyü kullanan televizyonu derinden etkilemiş ve bugün "Video Art" deyi mi televizyon dünyasında yerini almıştır. Video sanatının yeni görme ve duyma biçimleri yaratmasından öte, doğrudan geleneksel biçimleri etkileyerek eski biçime farklı boyut verilmesi olanağını sağladı. Video teknolojisinin gelişiminin sanatçılara tasavvur edilemeyecek anlatım biçimlerini yaratma olanağını sağladığı görülür.

Winston, Charles Atlas'ın *Locale* (1979) adlı filminde ileri teknoloji ürünü olan ve kameramanın vücuduna giydiği steadicam kamera altlığını kullanmasıyla her türlü harekete rağmen kameranın sallanmadığını belirterek bu araç ile kameranın dansın içine girdiğini ve bunu geleneksel kamera üç ayakları ve hareketli kamera kafaları ile yapmanın kesinlikle olanaksız olduğunu ifade eder (1995: 65).

Daha önce değinildiği gibi sinema ve televizyon yapımlarının daha etkileyici, daha uyarıcı olabilmesi için çeşitli yapım yöntemlerine ve tekniklerine başvurulur. Günümüz teknolojisinin sağladığı sınırsız olanaklarla yapım teknikleri o kadar gelişmiştir ki, neredeyse konusundan çok tekniğinden ötürü yapımlar izleyiciyi kendine çekebilme ve istediği etkiyi yaratabilmektedir. Örneğin sinema ve televizyonda bilgisayar teknolojilerinin kullanımı alana çok büyük olanaklar ve yenilikler getirmiştir. Kurgu sürecine bilgisayar teknolojisinin girmesi kurgucuya zaman ve pratiklik açısından önemli kazançlar sağlarken aynı zamanda da son derece yaratıcı olanaklar da sağlamıştır. Özellikle reklamlarda, video kliplerde, bilim-kurgu filmlerinde bilgisayar ve animasyonların kullanımını görüyoruz. Hatta elektronik görüntü ve animasyonla canlandırmalar birleştirilerek gerçeğe çok yakın filmler üretilmektedir. Bugün üç boyutlu animasyonda, bilgisayar ortamında dünyamızda bulunan gerçek nesnelere ayırt edilemeyecek kadar onlara benzeyen nesnelere, sahnelerin yaratılması onların biçimlerinin değiştirilmesi, bunlara istenildiği şekilde hareket sağlanması, var olmayan uzaylar yaratılması olanaklı hale gelmiştir.

SONUÇ

Kitle iletişim araçları arasında en popüler olanları sinema ve televizyondur. Bunda hiç kuşkusuz teknolojik gelişmelerin payı büyüktür. Sinema ve televizyon teknoloji ile sanatın birbirine en çok yaklaştığı, birbiriyle en çok kenetlendiği, birbirine en çok ihtiyaç duyduğu iletişim araçlarıdır.

Tüm sanatlarda sanatçının düşüncesi malzeme ve teknik olanakların boyutlarıyla hayat bulur. Teknik olanaklar sinema ve televizyonda düşüncenin bir yüzey üzerinde somutlaşmasına aracılık ederler. Sinema ve televizyon alanında

çalışanlar bir yandan var olan teknolojik olanaklardan yararlanırken diğer yandan da sinema ve televizyon teknolojisini etkileyip yönlendirerek sinema ve televizyonun anlatım araçlarının gelişmesine katkıda bulunurlar.

Görüntülerin ve sesin elde edilmesinde kullanılan teknolojik araç ve gereçlerdeki her yeni gelişme sinema ve televizyonda da gelişmelere, değişimlere yol açmıştır. Teknolojik yeniliklerin sinema ve televizyonun kendi biçimini oluşturmaya, kendi estetiğini yaratmasına ve çalışma biçimindeki köklü değişikliklere yol açtığına tanık oluyoruz. Yeni teknolojilerin sinema ve televizyon tekniğinde değişikliklere neden olması biçimsel değişiklikler sonucunu doğururken aynı zamanda bununla bağlantılı olarak çeşitli anlatım olanaklarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Teknolojik malzeme varlıklara, olaylara, sahneye kendi yaratıcılığını katarak onu geliştirir, adeta yeniden yaratır. Teknolojinin gelişimi yaratıcılığın sınırlarını zorlarken en akıl almaz düşüncelerin, hayallerin perdede/ekranda gerçeğe dönüşümünü izliyoruz. Günümüz sinema-televizyon yapımlarında sınırsız hayal gücünün perdeye/ekrana yansması yeni teknolojilerin etkin bir biçimde kullanılmasıyla mümkün olmuştur.

Sinemasal anlatımda teknik sorunların çözümlenmiş olması gerekir. Ancak buradaki asıl sorun, teknik bilginin ve teknolojik malzemenin fiziki varlığından çok, başarılı bir anlatıma aracı olmada ne derece etkili olduğudur. Teknik olanakları gereğince değerlendirememek, onları hafife almak sinema ve televizyonu anlatım zenginliğinden yoksun bırakır. Çünkü, sinema-televizyon görüntüsü sadece görüneni vermiyor, bir düşünceyi, bir duyguyu görselleştiriyor. Sinema ve televizyonda teknik aracılığınla ayarlanabilen ve seçilen yöntemlerle yaratılan görselleştirme biçimleriyle yönetmenler söyleyeceklerini daha etkileyici, daha derinlemesine aktarabiliyor.

21. yüzyılda teknolojinin boyutları ve yaşamımızdaki rolü son derece dikkat çekici bir konuma gelmiştir. Kendini yaşamın bütün alanlarında hissettiren teknoloji sinema-televizyon alanında önemli değişimlere, gelişmelere damgasını vurmuştur. Sinema ve televizyon günümüzde ulaştığı noktayı kuşkusuz teknolojik gelişmelere borçludur. İnsan yeteneklerinin

önüne yepyeni ufuklar açan teknolojik gelişmeler geçmişte olduğu gibi gelecekte de bu araçlar için önemli roller oynayacaktır.

KAYNAKLAR

Armes R (1995) Video Görüntüsünün Estetiği, Gökhan Özaysın (çev), Video Sanatı, Levend Kılıç (der), Hil Yayınları, İstanbul.

Berger J (1988) Görme Biçimleri, Yurdanur Salman (çev), Metis Yayınları, İstanbul.

Ceylan T M (1988) Görüntü, İfsak Fotoğraf Sinema Derg, 18,14-15.

Fluser V (1994) Bir Fotoğraf Felsefesine Doğru, İhsan Derman (çev), Med-Campus Proje Yayınları 4, Ankara.

Güngör A. Ş (1994) Sinemada Görüntü Yönetmeni, Kitle Yayınları, Ankara.

Kanburoğlu Ö (2003) Basında Haber Fotoğrafi Kullanımı, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara.

Karadağ Ç (2004) Görme Kültürü, Doruk Yayıncılık, Ankara.

Kılıç L (2000) Görüntü Estetiği, İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş., İstanbul.

Monaco J (2002) Bir Film Nasıl Okunur?, Ertan Yılmaz (çev), Oğlak Yayınları, İstanbul.

Neale S (1985) Cinema And Technology. Image, Sound, Colour, First Published in by Macmillan Education Ltd, London and Basingstoke.

Nilsen V (1959) The Cinema As A Graphic Art, (On A Theory of Representation In The Cinema), Stephen Garry (Translated by), Published by Hill and Wang, New York.

Özkök E (1984) Bu İki Fotoğraf Aynı Mı?, AFSAD Derg, 18, 1-4.

Tarkovski A (1992) Mühürlenmiş Zaman, Füsun Ant (çev), AFA Yayınları, İstanbul.

Toffler A (1981) Şok, Selami Sargut (çev), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Yeşil A, Bir Dünya Kurdum Bilinen Gerçek Dünyanın İçinde, http://www.lebriz.com/v3_artst/artist_Press.aspx?artistID=173&lang=TR, 5. 03. 2006.

Winston B (1995) Brunelleschi İçin Bir Ayna, Levend Kılıç (çev), Video Sanatı, Levend Kılıç (der), Hil Yayınları, İstanbul.

Zıllıoğlu M (1981) Çağdaş Bir Sinema Kuramcısı: Jean Mitry, Kurgu Derg, 4,162-191.